

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

25 травня 2016 року

м. Київ

Судова палата у цивільних справах

Верховного Суду України в складі:

головуючого Лященко Н.П., суддів: Гуменюка В.І., Романюка Я.М., Яреми А.Г., Охрімчук Л.І., Сімоненко В.М., розглянувши в судовому засіданні справу за позовом ОСОБА_7 до державного авіаційного підприємства «Україна» про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу за заявою ОСОБА_7 про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 вересня 2015 року,

в с т а н о в и л а:

У листопаді 2014 року ОСОБА_7 звернулася до суду з позовом до державного авіаційного підприємства «Україна» (далі - ДАП «Україна») про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Позивачка зазначала, що відповідно до наказу від 19 липня 1991 року №527/л її було прийнято на роботу до Бориспільського об'єднаного авіазагону Українського об'єднання цивільної авіації на посаду бортпровідника. 9 вересня 1992 року їй було присвоєно третій клас бортпровідника. Згідно з наказом від 1 квітня 1993 року № 2/л у зв'язку з реорганізацією Бориспільського авіапідприємства, вона була переведена до Бориспільського державного авіапідприємства Української державної авіакомпанії «Авіалінії України». 1 лютого 2003 року їй було надано другий клас бортпровідника, а 1 червня 2004 року - перший клас. З 22 червня 2005 року була переведена на посаду старшого бортпровідника, з 22 жовтня 2010 року - на посаду старшого бортпровідника-інструктора служби бортпровідників льотного комплексу, з 6 липня 2011 року - на посаду заступника начальника служби бортпровідників льотного комплексу. Наказом від 1 вересня 2014 року № 159/о її було звільнено з роботи на підставі пункту 1 статті 40 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП України) у зв'язку зі скороченням штату.

Посилаючись на те, що звільнення було проведено з порушенням норм трудового законодавства, не було враховано її переважне право на залишення на роботі, не запропоновано їй іншу роботу, позивачка просила задовольнити позов.

Рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 20 квітня 2015 року у задоволенні позову ОСОБА_7 відмовлено.

Рішенням Апеляційного суду м. Києва від 25 червня 2015 року змінено рішення суду першої інстанції в частині правового обґрунтування підстав для відмови у позові. У решті рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 вересня 2015 року касаційну скаргу ОСОБА_7 відхилено, вказані рішення судів першої інстанції в незмінній після апеляційного перегляду частині та апеляційної інстанції залишено без змін.

У поданій до Верховного Суду України заяві про перегляд судових рішень ОСОБА_7 просить скасувати ухвалені у справі рішення та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції з передбачених пунктами 1 та 4 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) підстав: неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, а саме частини першої статті 42 та статті 492 КЗпП України та невідповідності судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

Обґрунтовуючи зазначені підстави подання заяви про перегляд судових рішень ОСОБА_7 посилається на ухвали Верховного Суду України від 30 січня 2008 року та 21 січня 2009 року, ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 серпня 2011 року, 29 лютого, 23 травня та 6 червня 2012 року, 16 січня, дві ухвали від 30 січня, 12 червня, 26 червня та 13 листопада 2013 року, 1 та 22 жовтня, 3 листопада та 10 грудня 2014 року, 12 лютого, 1 квітня, 12 серпня, 16 та 30 вересня, та 7 жовтня 2015 року та постанову Пленуму Верховного Суду України № 9 від 6 листопада 1992 року.

Заслухавши доповідь судді, перевібивши наведені в заяві доводи, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України вважає, що заява про перегляд оскаржуваного судового рішення підлягає частковому задоволенню з огляду на таке.

Відповідно до статті 353 ЦПК України Верховний Суд України переглядає судові рішення у цивільних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

За положеннями пунктів 1 та 4 частини першої статті 355 ЦПК України підставами для подання заяви про перегляд судових рішень у цивільних справах є неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах та невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

Згідно зі статтею 3604 ЦПК України суд задовольняє заяву про перегляд справи і скасовує судові рішення у справі, яка переглядається з підстав, передбачених

пунктами 1, 4 частини першої статті 355 цього Кодексу, якщо встановить, що судові рішення є незаконним.

У справі, яка переглядається, суди встановили, що 19 липня 1991 року відповідно до наказу № 527/л ОСОБА_7 було прийнято на роботу до Бориспільського об'єднаного авіазагону Українського об'єднання цивільної авіації на посаду бортпровідника.

9 вересня 1992 року позивачці було надано третій клас бортпровідника та 1 квітня 1993 року відповідно до наказу № 2/л, у зв'язку з реорганізацією Бориспільського авіапідприємства, переведено до Бориспільського державного авіапідприємства Української державної авіакомпанії «Авіалінії України».

З 17 жовтня 1997 року, відповідно до наказу № 22, ОСОБА_7 була переведена з Бориспільського ДАП «Авіалінії України» до державного авіаційного підприємства «Україна», де і працювала до 1 вересня 2014 року.

За період роботи у ДАП «Україна» позивачка 1 лютого 2003 року отримала 2 клас бортпровідника, 1 червня 2004 року - 1 клас бортпровідника; 22 червня 2005 року була переведена на посаду старшого бортпровідника, 22 жовтня 2010 року - на посаду бортпровідника-інструктора служби бортпровідників льотного комплексу, а 6 липня 2011 року - заступника начальника служби бортпровідників льотного комплексу.

20 березня 2014 року Державне управління справами повідомило ДАП «Україна», що на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 2014 року № 63 «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету» Управлінням запропоновано Кабінету Міністрів України залишити для виконання спеціальних авіаперевезень п'ять повітряних суден ДАП «Україна», а решту повітряних суден планується передати з управління ДУС або списати в найкоротший термін. Для здійснення експлуатації п'ятьох вказаних повітряних суден просило ДАП «Україна» вжити невідкладних заходів щодо суттєвого зменшення видатків на утримання підприємства, оптимізувати структуру та штатний розпис ДАП «Україна» шляхом зменшення персоналу до мінімальної необхідної кількості, яка може забезпечувати виробничий процес підприємства.

Наказом ДАП «Україна» від 15 травня 2014 року № 136 введено в дію з 15 травня 2014 року нову організаційну структуру та новий штатний розпис ДАП «Україна», затверджені 7 травня 2014 року та погоджені Державним управлінням справами, начальнику відділу кадрів доручено забезпечити згідно з вимогами чинного законодавства проведення змін у особовому складі підприємства відповідно до нового штатного розпису на підставі результатів комісії по вивільненню працівників у зв'язку зі скороченням, яка створена наказом від 28 березня 2014 року № 93 «Про утворення тимчасової комісії ДАП «Україна», скасовано штатний розпис ДАП «Україна», введений в дію з 1 грудня 2013 року, та зміни до нього.

Згідно наказу ДАП «Україна» від 21 травня 2014 року № 140 наказано скоротити з 15 травня 2014 року, в тому числі, 16 бортпровідників.

28 травня 2014 року ОСОБА_7 була попереджена про наступне вивільнення із 8 серпня 2014 року на підставі наказів ДАП «Україна» від 15 травня 2014 року № 136 «Про введення в дію нової організаційної структури та штатного розпису ДАП «Україна» та від 21 травня 2014 року № 140 «Про попередження працівників про заплановане вивільнення у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці».

Наказом від 1 вересня 2014 року № 159/о «По особовому складу» ОСОБА_7 було звільнено з роботи з 1 вересня 2014 року на підставі пункту 1 статті 40 КЗпП України.

Ухвалюючи рішення про відмову в позові, суд першої інстанції виходив з того, що звільнення позивачки відбулося з порушенням вимог трудового законодавства, не враховано її переважне право на залишення на роботі перед старшими бортпровідниками-інструкторами ОСОБА_8 та ОСОБА_9, проте ОСОБА_7 було звільнено з посади заступника начальника служби провідників льотного комплексу, а вийти за межі позовних вимог та поновити її на іншій посаді не можливо. Судом також встановлено наявність у відповідача вакантних посад на час звільнення позивачки, які їй не пропонувалися. Проте суд дійшов висновку, що ця обставина не має правового значення, оскільки враховується наявність вакантних посад на дату проведення тимчасової комісії по звільненню - 21 липня 2014 року.

Суд апеляційної інстанції, з висновками якого погодився й суд касаційної інстанції, змінюючи рішення суду першої інстанції в частині правового обґрунтування підстав для відмови у позові, виходив з того, що при звільненні позивачки з роботи відповідачем було дотримано вимоги чинного трудового законодавства та процедуру звільнення працівника за пунктом 1 статті 40 КЗпП України, порядок вивільнення працівників, передбачений статтею 492 КЗпП України та вимоги статті 42 КЗпП України щодо її переважного права на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці.

Апеляційний суд дійшов висновку про те, що позивачка не мала переваг в залишенні на роботі перед іншими працівниками. Не спростувавши наявність у відповідача вакантних посад на час звільнення позивачки, суд зазначив, що прийняття працівників до служби бортпровідників відбулось на загальних підставах.

Разом з тим в наданих як приклади неоднакового застосування норм матеріального права вищезазначених рішеннях суду касаційної інстанції, містяться висновки про те, що роботодавець зобов'язаний запропонувати працівнику всі вакансії, які відповідають освіті, кваліфікації та досвіду працівника і які існують на даному підприємстві, незалежно від того, в якому структурному підрозділі працівник, який вивільняється, працював.

Отже, існує неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, зокрема статті 492 КЗпП України.

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 6 листопада 1992 року «Про практику розгляду судами трудових спорів» не є судовим рішеннями, на яке слід посилатися на підтвердження підстави, передбаченої пунктом 4 частини першої статті 355 ЦПК України, оскільки під постановою Верховного Суду України, на яку можливо посилатися в контексті пункту 4 частини першої статті 355 ЦПК України, слід розуміти судові рішення, ухвалені в конкретній справі, яке містить правовий висновок щодо застосування норм матеріального права, а постанова Пленуму Верховного Суду України такою не є.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної інстанції вищезазначеної норми матеріального права, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України виходить з такого.

Однією з гарантій забезпечення права громадян на працю є передбачений у статті 51 КЗпП України правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи.

Згідно з пунктом 1 частини першої статті 40 КЗпП України трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом лише у випадках змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників.

Положеннями частини другої статті 40 КЗпП України визначено, що звільнення з підстав, зазначених у пунктах 1, 2 і 6 цієї статті, допускається, якщо неможливо перевести працівника, за його згодою, на іншу роботу.

Відповідно до статті 492 КЗпП України про наступне вивільнення працівників персонально попереджають не пізніше ніж за два місяці. Одночасно з попередженням про звільнення у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці власник або уповноважений ним орган пропонує працівникові іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації.

Таким чином, однією з найважливіших гарантій для працівників при скороченні чисельності або штату є обов'язок власника підприємства чи уповноваженого ним органу працевлаштувати працівника.

Власник вважається таким, що належно виконав вимоги частини другої статті 40, частини третьої статті 492 КЗпП України щодо працевлаштування працівника, якщо запропонував йому наявну на підприємстві роботу, тобто вакантну посаду чи роботу за відповідною професією чи спеціальністю, чи іншу вакантну роботу, яку працівник може виконувати з урахуванням його освіти, кваліфікації, досвіду тощо.

Факт наявності вакантних посад в ДАП «Україна» встановлено судами та підтверджується наявними в матеріалах справи - протоколом № 13 від 21 липня 2014 року та штатним розкладом від 15 травня 2014 року та змінами до штатного розкладу від 19 червня 2014 року.

Проте, жодна вакантна посада не була запропонована позивачці, а лише констатовано відсутність саме посади заступника начальника служби бортпровідників льотного комплексу.

За викладених обставин судові рішення у справі, що переглядається Верховним Судом України, підлягають скасуванню.

Відповідно до статті 353 ЦПК України Верховний Суд України переглядає судові рішення у цивільних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом. Згідно із частиною першою статті 3602 ЦПК України справи розглядаються Верховним Судом України за правилами, встановленими главами 2 і 3 розділу V цього Кодексу, а тому Верховний Суд України не може встановлювати обставини справи, збирати й перевіряти докази та надавати їм оцінку.

Відсутність у Верховного Суду України процесуальної можливості з'ясувати дійсні обставини справи перешкоджає ухвалити нове судове рішення, а тому справу слід передати на розгляд до суду першої інстанції згідно з підпунктом «а» пункту 1 частини другої статті 3604 ЦПК України.

Керуючись пунктом 1 частини першої статті 355, пунктом 1 частини першої, частиною третьою статті 3603, частиною першою, підпунктом «а» пункту 1 частини другої статті 3604 ЦПК України, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України

п о с т а н о в и л а :

Заяву ОСОБА_7 задовольнити частково.

Ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 вересня 2015 року, ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 25 червня 2015 року та рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 20 квітня 2015 року скасувати, справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій пунктом 3 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України.

***Головуючий Н.П. Лященко Судді:
Сімоненко Л.І. Охрімчук А.Г. Ярема Я.М. Романюк***

В.І. Гуменюк В.М.